

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу
САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
Зборник радова са XII научног скупа младих филолога Србије, одржаног
26. септембра 2020. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
Година XII / Књ. 1

Издавач

Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу

Уређивачки одбор

Проф. др Милош Ковачевић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Драган Бошковић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Владимир Поломац, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Никола Бубања, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Биљана Влашковић Илић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Јелена Петковић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Анђелка Пејовић, Филолошки факултет, Београд
Проф. др Ала Татаренко, Филолошки факултет, Универзитет „Иван Франко“, Лавов, Украјина
Проф. др Миланка Бабић, Филозофски факултет, Универзитет у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина
Проф. др Михај Радан, Факултет за историју, филологију и теологију, Темишвар, Румунија
Проф. др Димка Савова, Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска
Проф. др Душан Маринковић, Филозофски факултет, Свеучилиште у Загребу, Хрватска
Проф. др Персида Лазаревић Ди Ђакомо, Универзитет „Г. д Анунцио“, Пескара, Италија

Одговорни уредник

Проф. др Милош Ковачевић
Проф. др Јелена Петковић

Рецензенти

Проф. др Данијела Ђоровић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду
Проф. др Јелена Ајдановић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Проф. др Милка Николић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Проф. др Славко Станојчић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Бојана Вељовић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Вера Јовановић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Војкан Стојичић, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Доц. др Горана Зечевић Крнета, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Даница Јеротијевић Тишма, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Дејан Каравесовић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Ивана Митић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу
Доц. др Ивана Палибрк, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Јелена Даниловић Јеремић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Милица Динић Маринковић, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Доц. др Мирјана Ђорковић, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Доц. др Тамара Лутовац Казновац, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Тања Танасковић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу

Секретар уредништва

Слађана Станојевић

Зборник радова са XII научног скупа младих филолога Србије,
одржаног 26. септембра 2020. године
на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Година XII / Књ. 1

Крагујевац, 2021.

О ДВОКЊИЖЈУ ЗБОРНИКА СА XII НАУЧНОГ СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА СРБИЈЕ

На Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу одржан је 26. септембра 2020. године XII научни скуп младих филолога Србије. Скуп се традиционално одражава у марту или почетком априла сваке године, али је овај, због пандемије вирусом корона, одржан у септембру. Чекало се, наиме, да пандемија прође па да у нормалним околностима одржимо и овај, XII научни скуп младих филолога. До нормалних околности, нажалост, није дошло, тако да овај скуп није, као сви претходни, одржан „уживо”, него онлајн путем. Надамо се да је ово први и последњи скуп младих филолога Србије који је одржан на овај начин. И овај скуп младих филолога имао је исту тему као и свих једанаест претходних: *Савремена проучавања језика и књижевности*.

На XII научном скупу младих филолога Србије учествовао је 91 млади филолог са 88 пријављених и поднесених реферата. Од тога је на лингвистичком делу скупа, делу посвећеном савременом проучавању језика, било 47 учесника са 45 реферата, док су у књижевном делу – у делу посвећеном савременим проучавањима књижевности – била 44 учесника са 43 реферата. Изузимајући једног учесника из Румуније, са Филолошког факултета Западног универзитета у Темишвару, и једног са Рударско-геолошког факултета Универзитета у Београду, остали учесници су били са свих филолошких и филозофских факултета у Србији: Филолошко-уметничког факултета из Крагујевца (њих 35), Филолошког факултета у Београду (25 учесника), Филозофског факултета у Новом Саду (19 учесника), Филозофског факултета у Нишу (6 учесника), Филозофског факултет Универзитета у Приштини са седиштем у Косовској Митровици (1 учесник), као и са Института за српски језик САНУ у Београду (3 учесника). Учесници и њихови реферати били су из различитих филолошких научних области: србистике, англистике, романистике, германистике, хиспанистике, грецистике, руманистике и опште лингвистике.

Велики број поднесених језичких и књижевних реферата условио је да се реферати штампају у два тематски спецификована зборника: у првome су окупљени реферати који припадају области савременог проучавања језика, док се у другome штампају на скупу презентовани радови што припадају области савременог проучавања књижевности. Будући да се сваки рад уврштен у зборник рецензира, нормално је да сви на скупу поднесени реферати нису уврштени у зборник. То је и онима чији су реферати уврштени и онима чији реферати нису задовољили критеријуме рецензента подстрек да на наредним скуповима буду бољи: први да се одмере у односу на резултате постигнуте у претходној години, другима да завреде да им радови буду и штампани. Будући да је општа тема доста широка, готово да нема ниједне језичке или књижевне области којој није посвећен неки од радова у зборнику. Не само што радови покривају готово све области лингвистичке и књижевне науке, него они показују методолошко богатство у анализи различитих тема. Лако је уочити велики број традиционалних и модерних методолошких приступа у различитим језичким и књижевним (под)дисциплинама који су примењени у радовима оба двокњижја. Тако су радови младих филолога што их доноси двокњижје зборника са XII научног скупа младих филолога показали да младалачка жеља за науком и њеним

изазовима представља добар мотив за научно усавршавање и напредак. Колико ће млади истраживачи представљени радовима у овим двама зборницима научно напредовати за само годину дана, добар показатељ биће њихово учешће и прилози на наредном XIII научном скупу младих филолога Србије, на који их позивамо желећи им добродошлицу.

Крагујевац, 25. 3. 2021. год.

Уредници

О ЛИНГВИСТИЧКОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА СА XII НАУЧНОГ СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА СРБИЈЕ

У првој књизи зборника са XII научног скупа младих филолога Србије, одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 26. септембра 2020. године, а чија је традиционална тема *Савремена проучавања језика и књижевности* – штампани су само реферати који припадају лингвистичкој тематици скупа. И то не сви реферати који су поднесени на скупу, него само они који су предати за објављивање а добили су позитивне рецензије, а њих је у овој књизи зборника 29. Тих двадесет и девет лингвистичких прилога разврстани су према тематици у зборнику у следећих пет тематских целина: I) *Творбена и лексикосемантичка проучавања* (8 радова), II) *Синтаксичка и стилстичка проучавања* (6 радова), III) *Примењенолингвистичка проучавања* (9 радова), IV) *Анализа дискурса и транслатологија* (4 рада), и V) *Дијалектолошка проучавања* (2 рада).

Радови, како се из њихове условне дисциплинарне класификације види, укључују системсколингвистичка и интердисциплинарна поља истраживања, на корпусу различитих појединачних језика или контрастивно, са дијахронијским и/или синхронијским приступом. Сама та чињеница условила је примену различитих методолошких поступака и чистолингвистичких или „комбинованих” метода истраживања. Радови што чине овај зборник показују да је он сродан зборницима са претходних скупова пре свега по томе што ти радови репрезентују како системсколингвистичке тако и интердисциплинарне лингвистичке области, али и по томе што су у њима примењени и модерни методолошки лингвистички приступи у анализи изабраних предмета истраживања. Посматрани из тог угла, радови штампани у овом зборнику представљају врло вредне лингвистичке прилоге, за које би се, у немалом броју случајева, пре могло помислити да су их писали искусни лингвисти, а не лингвисти који тек закорачују у науку, или су у науци тек одавно направили прве кораке. Зато ће овај зборник бити од користи свим филолозима, јер радови што их зборник доноси представљају значајан помак у разрешењу или тек постављених или често постављаних језичких питања. Због тих разлога лингвистички зборник са овог XII научног скупа младих филолога – са задовољством и са поносом учесника и организатора – предајемо јавности, прикључујући га зборницима са претходних једанаест научних скупова младих лингвиста на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, а истовремено најављујући следећи – Тринаести научни сусрет младих филолога Србије.

Крагујевац, 25. 3. 2021.

Уредници

САДРЖАЈ

О ДВОКЊИЖЈУ ЗБОРНИКА СА XII НАУЧНОГ СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА СРБИЈЕ / 7

О ЛИНГВИСТИЧКОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА СА XII НАУЧНОГ СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА СРБИЈЕ / 9

АУТОРИ / 15

І ТВОРБЕНА И ЛЕКСИЧКОСЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Александра Савић

ПРЕФИКСАЛНА ТВОРБА ПРИДЈЕВА У РОМАНИМА *ЛЕЛЕЈСКА ГОРА* МИХАЈЛА ЛАЛИЋА, *ПРОЛОМ* БРАНКА ЂОПИЋА И *ПЕСМА* ОСКАРА ДАВИЧА / 25

Ђорђе Шуњеварић

АПСТРАКТНЕ ИМЕНИЦЕ НА -ОСТ (НОМИНАЛИЗАЦИЈА ОСОБИНЕ И ЛЕКСИКАЛИЗАЦИЈА) / 35

Катјарина Миленковић

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА СОМАТИЗАМА *СРЦЕ* И *ГЛАВА* У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 49

Снежана Кљакић

ТИП ГЛАГОЛСКЕ СИТУАЦИЈЕ УНУТАР КОМПЛЕМЕНТА ИНГРЕСИВНИХ АСПЕКТУАЛИЗАТОРА *BEGIN* И *START* / 63

Горица Томић

ТУМАЧЕЊЕ СЛИВЕНИЦА У НАЗИВИМА БРЕНДИРАНИХ ПРОИЗВОДА ЈЕЛА И ПИЋА НА ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ / 79

Јована Димитријевић

Анђела Васиљевић

О КОНЦЕПТУ *ГОСТОПРИМСТВО* У СРПСКОМ И ФРАНЦУСКОМ ЈЕЗИКУ / 99

Јована Базић

ФРАЗЕОЛОГИЗМИ У ДЕЛИМА УМБЕРТА ЕКА / 115

Михајло Шаменковић

САВРЕМЕНИ ПРОБЛЕМИ И ПРИСТУПИ ИЗРАЧУНАВАЊА / СЕМАНТИЧКИХ ФЕНОМЕНА / 125

ІІ СИНТАКСИЧКА И СТИЛИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Исидора Јакишић Перовић

ГЛАГОЛСКЕ ИМЕНИЦЕ У ДОСАДАШЊИМ ТЕОРИЈАМА / 143

Катјарина Полић

О СИНТАКСИЧКО-СЕМАНТИЧКОЈ ВАЛЕНТНОСТИ ГЛАГОЛА *МИШЉЕЊА* / 161

Јелена Средић

СТРУКТУРА И ЛЕКСИКОГРАФСКА ОБРАДА АНАЛИТИЧКИХ ПРЕДИКАТА
СА СЕМИКОПУЛАТИВНИМ ГЛАГОЛИМА / 177

Неда Стефановић

ЕЛИДИРАНА ГЛАГОЛСКА ФРАЗА СА „НЕИСПРАВНИМ” АНТЕЦЕДЕНТОМ
У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 193

Јелена Лукић

СТИЛИСТИКА ПРЕТЕРИТАЛНИХ ОБЛИКА У РОДОЉУБИВОЈ ПОЕЗИЈИ
МИЛАНА РАКИЋА / 207

Катјарина Субановић

ЕНГЛЕСКИ ФРАЗНИ ГЛАГОЛИ СА ПАРТИКУЛОМ *OFF* И ЊИХОВИ
СРПСКИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ: АСПЕКТ И АКЦИОНСАРТ / 217

III ПРИМЕЊЕНОЛИНГВИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Марија Раковић

О СТИЛИСТИЧКИМ И СИНТАКСИЧКИМ КАРАКТЕРИСТИКАМА
ТЕКСТОВА У УЏБЕНИЦИМА СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА ЗА
Б НИВО / 233

Нађаша Сјасић

УНАПРЕЂИВАЊЕ ПИСАНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ СТУДЕНАТА СРПСКОГ
КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА У АДМИНИСТРАТИВНОМ ФУНКЦИОНАЛНОМ
СТИЛУ / 243

Марија Јаневска

ПРОБЛЕМИ УСВАЈАЊА ВОКАЛСКОГ СИСТЕМА ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА:
РЕЗУЛТАТИ ДОСАДАШЊИХ ИСТРАЖИВАЊА И ЊИХОВА ПРИМЕНА У
НАСТАВИ / 261

Бојана Црногорац Стјанишиљевић

ВЕШТИНА СЛУШАЊА И РАЗУМЕВАЊА ГОВОРА НА ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ
КАО СТРАНОМ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДЛОГ РЕШЕЊА / 277

Тамара Јаневска

ПОЈМОВНА МЕТАФОРА И НАСТАВА ВОКАБУЛАРА СТРАНОГ ЈЕЗИКА:
ПРЕГЛЕД ДОСАДАШЊИХ ИСТРАЖИВАЊА / 293

Јана Живановић

ОГРАДЕ У ЛИНГВИСТИЦИ – ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ПРЕГЛЕД И
ЊИХОВ ЗНАЧАЈ У НАСТАВИ ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА / 301

Мина Сукновић

ИНТЕРКУЛТУРНА МЕДИЈАЦИЈА У ШКОЛАМА У СРБИЈИ КАО ДЕО
ОДГОВОРА НА МИГРАНТСКУ КРИЗУ / 315

Антјонина Костић

ИНТЕРФЕРЕНЦИЈА СРПСКОГ У ПИСАНОЈ ПРОДУКЦИЈИ МОДЕРНОГ
ГРЧКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ / 333

Никола Јанковић

ОСНОВНИ АСПЕКТИ ИЗРАДЕ ЕЛЕКТРОНСКИХ ЈЕЗИЧКИХ КОРПУСА / 349

IV АНАЛИЗА ДИСКУРСА И ТРАНСЛАТОЛОГИЈА

Софија Стефановић

TYPES OF MODALITY IN ENGLISH FOOD COMMERCIALS: AN ANALYSIS
ACROSS MEDIA / 365

Маријана Димовић

РОДНО НЕУТРАЛНЕ ЗАМЕНИЦЕ У ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ И ЊИХОВИ
ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ У СРПСКОМ / 385

Ана Петровић

ПЛУСКВАМПЕРФЕКАТ У РОМАНУ *ИМЕ РУЖЕ* УМБЕРТА ЕКА И ЊЕГОВИ
ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 395

Ташијана Пеширика

ТЕМПОРАЛНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА ОРИЈЕНТАЦИОНОГ ТИПА / 407

V ДИЈАЛЕКТОЛОШКА ПРОУЧАВАЊА

Мирјана Обрадовић

ИЗ ХИДРОНИМИЈЕ ЛЕВЧА / 417

Јована В. Иваниш

ОСНОВНЕ ОСОБИНЕ ГОВОРА СРБА У БУКОВИЦИ (СЕВЕРНА
ДАЛМАЦИЈА): НА ПРИМЕРУ ГОВОРА СЕЛА ЖЕГАРА / 431

Јована Љ. Димитријевић¹
Анђела Д. Васиљевић²
Београд

О КОНЦЕПТУ ГОСТОПРИМСТВО У СРПСКОМ И ФРАНЦУСКОМ ЈЕЗИКУ

Рад се базира на контрастивној лингвокултуролошкој анализи концепта *гостопримство* у српском и француском језику. Циљ је да се анализом грађе екскерпираних из савремених описних и фразеолошких (једнојезичних и двојезичних) речника српског и француског језика, као и Вукових *Српских народних пословица*, уоче сличности, различитости или заједничке црте језичке представе датог концепта у двема традицијама. Питање које се разматра тиче се и конвенционалног односа према појму *гостопримство*, те његовој позитивној или негативној маркираности у језичкој слици ових народа. Сходно томе, посматраће се кореспонденције и одступања, као и историјске, обличне, семантичке и културолошке споне у концептима двају језика и двеју култура. Концепт *гостопримство* представља један од важнијих интернационалних цивилизацијских концепата, који се изражава како на лексичком, тако и на фразеолошко-паремиолошком нивоу. Кључни појам у концепту *гостопримство* припада лексеми *гости*, односно француској лексеми *hôte*. У обзир су узета и досадашња сагледавања другачијих аспеката овог феномена у српском језику (нпр. у радовима Д. Мршевић Радовић, Т. Милосављевић, Р. Вуксановић).

Кључне речи: гостопримство, *гости*, *hôte*, етимологија, лексичка семантика, фразеологија, паремиологија, лингвокултурологија

1. Увод

1.1. Предмет и циљеви истраживања,

Веома важно место у српској култури и традицији заузима концепт *гостопримство*. Лексичко и семантичко језгро кључног појма овог концепта, односно лексеме *гости* врло је богато и разгранато. Синтагматски спојеви, фразеологизми и пословице пружају обиље података о госту и гостопримству у српском језику. Бројност лексикографске грађе *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, оба издања Вуковог *Рјечника*, грађе из Вукових *Српских народних пословица* потврђују значај гостопримства у српској традицији и култури. Преглед србистичке литературе указује на високо интересовање за ову тему; о гостопримству с различитих аспеката писале су Д. Мршевић Радовић (2012), Р. Вуксановић (2013) и Т. Милосављевић (2019).

Гостопримство је типично за народе Балкана, а гостољубивост је једна од првих асоцијација странаца на Србе и Србију. У раду „Концепт

1 dimitrijevic.office@gmail.com

Овај рад финансирао је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-68/2020-14/200174 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

2 andjela.vasiljevic.ue@gmail.com; други коаутор студент је докторских академских студија и стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

гостопримство у језичком сазнању српског народа (на примерима из Вукове грађе)” Т. Милосављевић пише да је транзитни географски положај условио развој народне свести о значају гостопримства и допринео да гостољубивост постане препознатљива карактеристика српског народа и прерасте у стереотип (Милосављевић 2019: 45).

Наш рад базира се на контрастивној лингвокултуролошкој анализи концепта *гостопримство* на основу лексикографских и паремијских извора. Посредством контрастивне, компонентијалне и квалитативне методе обраде грађе ексецерпиране из општих и специјализованих речника српског и француског језика, утврђују се сличности и разлике у поимању гостопримства у менталним сликама ових народа. Језичку представу о гостопримству укорееу у српској традицији истражили смо у грађи *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ, Фразеолошком рјечнику хрватскога или српског језика* Јосипа Матешиа, *Фразеолошком речнику Ђорђа Оташевића, Етимологијском рјечнику хрватскога или српскога језика* Петра Скока, као и Вуковим *Српским народним пословицама*. Када је реч о француским лексикографским изворима, истражени су етимолошки (Гремас 1987; Сахно 2001; Дибоа и др. 2007; Лебук 2013), једнојезични (ТЛФ; Литре; Ле Фир и др. 2005), те двојезични француско-српски, односно српско-француски речници општег и специјализованог типа (Путанец 2003; Јовановић 2007; Милосављевић 2008).

2. О гостопримству у српском језику

2.1. Теорије о гостопримству

Европски народи не знају за гостопримство или бар за гостољубље.
Јован Дучић

Д. Мршевић Радовић у раду „Концепт *гостопримство* у српској фразеологији и паремиологији” пише да се за словенски обичај *гостопримство* половином 19. века интересовао В. Богишић, а да је након њега В. Чајкановић анализирао и тумачио како и зашто је гостопримство важно у различитим културама Европе. Чајкановић је закључио да постоји неколико теорија о настанку самог концепта; од теорије радозналости која гостопримство тумачи као особину простих народа, преко теорије корист од пружања гостопримства из жеље да би се успоставиле пословне, односно трговачке везе, теорије религијског табуа и угошћавању због страха од божјег гнева, уколико се у кућу не прими странац, до теорије о теоксенији, по којој су домаћини дочекивали странце сматрајући да су они путујућа божанства (в. Мршевић Радовић 2012: 92). Р. Вуксановић, са чијим се мишљењем слажемо, сматра да ма колико ове теорије међу собом биле опречне, ипак гостопримство садржи од свега наведеног (Вуксановић 2013: 92). Само сајединство поменутих теорија показује колико је комплексан концепт *гостопримство*. Етимологија лексеме *гости*, коју ћемо размотрити у одељку 3.1., указује на то да је гост примарно означавао путника, намерника, странца. Слично, у раду о концепту *гостопримство* Д. Мршевић Радовић лексему *гости* етимолошки повезује са прасловенским *gostъ*, које је сродно са латинским *hostis*, односно готским *gasts* означавајући странца, незнанца, непријатеља (Мршевић Радовић 2012: 91). Овај податак нам је био један од подстрек да размотримо

у каквом су односу концепт *гостопримство* и појам *гости* у српском односно француском језику, као и то да ли постоје потврде о негативној маркираности истих, то јест да ли се за овај концепт и његовог кључног носиоца везују само позитивне и високо моралне карактеристике.

2.2. О лексеми гост у речницима српског језика

У Речнику српскохрватског књижевног и народног језика САНУ³ у првом значењу под а. именица *гости* дефинише се као *особа која је у посети код неког у кући; особа позвана на свечаности (пријем, обед и сл.), званица*; у значењу 1. б. стоји *особа која борави у хотелу, летовалишту, бањи и сл; посетилац кафане, ресторана и сл. док значења 1. в. и 1. г. бележе онај који присуствује каквом скупу или привремено сарађује у раду неке установе; онај који гостује, извођач (појединац или ансамбл, екипа и сл.) неког програма изван места сталног настајања, тј. посетилац уопште*. Постоје још два забележена значења именице *гости* унутар Речника САНУ која гласе *стирани трговац* и *у богумилској цркви свештеник вишег реда*. Дакле, гост је посетилац, онај који се позива, прима, дочекује и испраћа из домаћинове куће. Значење 1. а. упућује нас на примарни домен лексеме гост – гостопримство, значење 1. б. односи се на домен угоститељства, односно на сферу туризма, а посебно занимљиво јесте значење које је маркирано као застарело, а тиче се односа госта и трговачких веза, дакле, гост је некада означавао страног трговца и забележена су два занимљива примера: *Дубровачки трговци ... по српским земљама лепо [су] дочекивани, називани „гостима” и Стирани трговци називаху се гостима и код осталих словенских народа*.⁴

Унутар Речника САНУ прилог *гостински* дефинисан је као *гостин; љубазно, срдечно*, док је уз одредницу *гостинство* забележено *гостински односи, пријатељски односи; пријатељство*. Овако дефинисане одреднице говоре нам да уз именицу гост и деривате настале од ње превасходно везујемо позитивну конотацију блискости, љубазности, срдчности и пријатељства; дакле, гост је особа према којој гајимо позитивна и пријатна осећања. Као што Т. Милосављевић истиче: „појам госта у свести српског народа асоцијативно (се) везује за особу која долази коме у походе да проведе извесно време код њега, за лице које је позвано на обед или какву част, из чега произилази да је за носиоце српског језика прототип госта звани гост (званица)” (Милосављевић 2019: 46). Ипак, то није једино значење, нити једина класификација госта у српском језику⁵. Богатство српског језика осликавају и изрази који су повезани са појмом гост; унутар Речника САНУ налазимо следеће: *велики гости* који означавају другу посету момкове родбине (обично свекра и свекрве) испрошеној девојци, *мали* односно *први гости* су прва посета момкове родбине (обично жена и деце) испрошеној девојци, забележени и под одредницом *гостић*, *незаходни* су гости који често долазе, а *незвани* гост је непожељан гост, онај који је изненадан и непредвиђен, док су *рани гости* они који испред свих других сватова дођу из девојачке у момачку кућу. Речник САНУ бележи и израз *стигни гости* који представљају ређе, важније госте које треба дочекати са нарочитом пажњом. Дакле, и у Речнику САНУ налазимо потврду о постојању незваних гостију. Т.

3 У наставку рада Речник САНУ

4 Речник САНУ, 3. том, страна 518.

5 У драгачевском крају се и данас користи лексема кошчињар, која означава позване госте, којима се ипак мора указати пажња подједнаким гошћенијем и домаћиновом љубазношћу.

Милосављевић истиче да је реализација концепта гостопримства у оба издања Вуковог *Рјечника* сведена углавном на оквир званог госта, што не приказује потпуну слику и не пружа релевантну основу за комплетну реконструкцију датог концепта, јер је фрџем госта далеко разрађенији (Милосављевић 2019: 50). Заправо, поред званих јављају се и незвани, непожељни, непријатни, изненадни и др. гости.

Уз одредницу „гост” у другом издању *Српског рјечника* Вук С. Караџић бележи: *ошшиао у гостџе; незвану гостџу мјесто је за вратиима; ако не буду гостџи бијесни, не ће битџи кућа тијесна, гостџи мрзи на гостџа, а домаћин на обадва*; као и неколико занимљивих народних пословица које се тичу гостопримства у Срба, као што су *сваког гостџа два дана гостџа (најмилијег гостџа три дана је гостџа)*, која значи да треба имати мере у коришћењу гостопримства и *нуђену гостџу бројени залодаји*, што значи да претерано нуђење може бити и непријатно, јер се може протумачити да се гледа колико ће заправо гост да поједе.

Ђорђе Оташевић у *Фразеолошком речнику српског језика* бележи два израза са именицом гост: *незвани (непозовани) гост* и дефинише га као оног који је непожељан, односно освајач и нападач и *немио (нежељени) гост*, који је обрађен као досадан човек, гњаватор, и такође, освајач тј. нападач (Оташевић 2012: 164); и код Ј. Матешића сређемо: *немио (нежељени) гостџи, непозовани (незвани) гостџи*, али аутор бележи и *високи гостџи*, који представља часног госта тј. госта високе функције који је обично државни или црквени представник (Матешић 1982: 163–164). Дакле, како увиђамо из Речника САНУ, фразеолошких речника Ј. Матешића и Ђ. Оташевића и, како је приметила Т. Милосављевић, гост није само звани, тј. онај којег радо очекујемо и дочекујемо. Речник САНУ и оба фразеолошка речника, као и грађа Вукових *Рјечника* и *Српских народних пословица* нам дају податке и о другој страни гостопримства и природи самог госта, односно чињеницу да гост може бити и непожељан, односно нежељен и немио. Разлика између званог и незваног госта јесте у томе што се званом придаје велики значај и важност, дочекује се уз све почести које му следују, док је незваном, како и Вук Караџић бележи *мјесто за вратиима*.

2.3. Гост и гостопримство у српским фразеологизмима и изрекама

1. Дошли дивљи па истерали питоме.
2. Не тражи преко хлеба погачу.
3. Сваког *гостџа* два дана доста, најмилијег *гостџа* три дана доста (*Гостџи је за три дана*).⁶
4. Риба и *гостџи* трећи дан смрде.⁷
5. Ако не буду *гостџи* бијесни, неће бити кућа тијесна.
6. Нуђену *гостџу* бројени залодаји.
7. Незвану *гостџу* мјесто је за вратиима.
8. Нијесам га погачом звао.
9. *Гостџи* у кућу Бог у кућу.
10. *Гостџи* мрзи на госта, а домаћин на обадва.

6 У руском постоји одговарајућа пословица која гласи Гостџ до трех дней.

7 Руски еквивалент био би Гостџ как рыба на третџий день уже не свеж.

Из забележене грађе запажамо које су пожељне и непожељне особине госта у српском језику и култури. Уочавамо да је једна од социјално прихватљивих и подразумевајућих особина гостију скромност, затим и захвалност; гости не би требало да буду наметљиви, нити незахвални и морају имати мере у гошћењу. Оквирно време боравка код домаћина јесу три дана, све преко тога сматра се непожељним. Уколико се владају пристojно, за све госте ће имати места у домаћиновој кући. Ипак, постоје и норме које домаћин мора испоштовати, једна од њих је обазривост у гостопримству, јер претерано скретање пажње на послужење може имати и непријатан призивок, те бити погрешно протумачено. Из изреке *Незвану гостју мјесто је за враћима* запажамо да непозван гост не може захтевати од домаћина претерану љубазност и гошћење, док пословицом *Гост у кућу бог у кућу* уочавамо остатке једне од могућих теорије гостопримства, где пружањем гостопримства домаћин удовољава божјим начелима.

2.4. Деривационо-семантичко гнездо лексеме гост у српском језику

Деривационо-семантичко гнездо лексеме *гост* у српском језику врло је богато и разгранато. У Речнику САНУ уочавамо следеће одреднице: *гостиан* који упућује на гостољубив, *гостиопримство*, *гостимице* као гости, *гостиинка* гошћа, придев *гостиински* који се односи на госте, који је намењен гостима, прилог *гостиински* који значи љубазно, срдечно понашање, *гостионица* ресторан, *гостионичар* власник гостионице, *гостиити* дочекивати некога као госта, *гостиовати* боравити код некога у гостима, *гостиити*, учествовати као гост у извођењу неког програма, хоспитовати, *гостољубив* који радо дочекује госте, срдчан, свестран, *гостиопримљив*, *гостољубив*, *гостољубивост*, *гостиопримство* гостољубиво предусретање, *гошћа*. Ове лексеме (гостољубив, гостопримљив, гостољубивост, гостопримство, гостопримно, гошћа, гостити се) имају највиши потенцијал од свих осталих јединица поља, тј. многозначне су и имају широк распон једрених сема (Милосављевић 2019: 46).

2.4.1. Одреднице са квалификатором *гост*

У трећем тому Речника САНУ, међу обрађеним лексемама мотивисаним именицом *гост* налази се велики број оних маркираним квалификатором заст., који означава застарела значења одредница. Међу њима истичу се речи из семантичког поља /гостопримство/, попут именица: *гостейпримство*, (Што се стидиш од те паралаже | Гостепримство да не увриједиш?), *гостиидба*, *гостиинли* (У неким су местима подизане и „гостионице” (гостилни домови) о народном трошку), *гостован*, *гостиовиш(н)ост*, *гостиитиель*, *гостољубан*, *гостољубности*, као и оне из домена туристичко-угоститељских услуга: *гостиивница*, *гостиилиштие*, *гости(л)ник*, *гости(л)ница* (Ја сам стран, рад бих у какву гостилницу), *гостиинац* и друге, док за разлику од француског језика, овом низу не припадају лексеме са архисемом /лечење/, о чему ће више речи бити у наставку рада.

Такође, оно што разликује српски од француског језика јесте знатно богатији ономастички слој речи мотивисан лексемом *гост* и глаголом *гостиити* (*се*) који смо ексцерпирани из Речника САНУ – ризнице лексичких, културолошких и етнографски важних података. Ту спадају имена и надимци попут: Гостан, Гостидраг, Гостило, Гостимир, Гостимира, Гостин, Гостиша, Госто, презимена: Гостимир, Гостимировић, Гостинач, Гостић, Гостиша, Госто, Гостовински,

Гостовић, Гостој, Гостојевић, Гостојић, Гостоња, топоними: Гостивар, Гостиље, Гостичај, а познато је да људи именују ствари и појаве оним што им је важно и блиско.

3. О еквивалентима лексеме *žostī* у француском језику

3.1. Развој лексеме *hôte* на равни облика и значења у поређењу са српским гост

ПИЕ **g^hóstis* > ПИ > **hostis/*hostipotis* > лат. *hostis/hospes* > вулг. лат. **hoste(m)/*hospite(m)* > ст. фр. *oste* [oste] > [ot] > [ot] > фр. *hôte*.

ПИЕ **g^hóstis* > балт. сл. **gastis* > прасл. **gǫstь* > цсл. *gostī* (*žostīv*) > срп. *žostī*.

Когнати *žostī* и *hôte* изводе се из заједничког праиндоевропског облика **g^hóstis* у значењу 'гост, странац'. Француска лексема води порекло од протоиталског **hostis* (и сложенице **hostipotis*), односно латинских именица *hostis* и *hospes*, док се *žostī* изводи из прасловенског облика **gǫstь* (Дерксен 2008: 180–181; Дибоа и др. 2007: 405; Сахно 2001: 81; Скок I 1971: 595).

На равни значења, ове лексеме имале су занимљиве еволутивне процесе. Наиме, у латинском језику, поред етимолошког, посредством механизма ширења значења појавило се ново значење – 'непријатељ'. У развоју словенских језика дата значењска компонента није забележена, док се у латинском полисемантичка структура лексеме *hostis* морала упростити, како би се избегли могући неспоразуми у свакодневној комуникацији. Управо због тога, уводи се облик *hospes* (према протоитал. **hostipotis*), у значењу 'онај који је угошћен или који угошћава некога'. Управо је ова иновација била један од узрока појаве њене енантисемије, која се одржала и у савременом француском језику (Поповић 2009: 160).

Но, кренимо од историјског развоја, са циљем детаљног сагледавања фонолошких и семантичких промена. Већ у периоду вулгарног латинског престају се изговарати почетно [h] и финално [m] из облика акузатива једине *hostem*, што је значајна системска промена у периоду који претходи диференцијацији романских језика (Поповић 2014: 18). У раним фазама старофранцуског ненаглашени вокал [e] постепеним слабљењем прелази у централно [e], а потом у немо [ə], чиме се објашњава развој облика *ost*, први пут забележеног у *Песми о Роланду* (фр. *La Chanson de Roland*) крајем 11. века. Према Речнику старофранцуског, ова реч означавала је најпре непријатеља, затим путем сукцесивних механизма метонимије непријатељску војску и, коначно, рат. Иако је у старофранцуском имала висок творбени потенцијал, о чему сведоче глаголи *oster* и *osteier* у значењу 'ратовати', те *osteiment* 'рат, битка' и *ostelois* 'војска', ниједан од поменутих облика није опстао у савременом језику (Гремас 1987: 460). Међутим, део њеног етимолошког и деривационо-семантичког гнезда задржао се до данашњег дана, што се види на примеру именице *hostilité* 'непријатељство', придева *hostile* 'непријатељски, -а, -о', те одговарајућег прилога *hostilement* 'непријатељски' (Сахно 2001: 81). За савременог говорника историјска

веза између лексема *hôte*, *hostile* и њихових изведеница није очигледна, будући да су на синхронијској равни њихова значења удаљена.

Поред лексеме *ost*, у старофранцуском је била честа употреба облика *oste*, који се изводи из акузатива *hospitem*, континуанта протоиталске сложенице **hostipotis* (< ПИЕ **g^hostipotis*) (Ibid.: 81–82). Ова лексема наставила је да у истом облику означава домаћина и госта (странца који је примљен у кућу), при чему се њена значења разликују само по специфичним семима – /пружити/ у случају домаћина и /примити/ у случају госта (Поповић 2009: 161). Када је реч о даљој фонетској еволуцији ове лексеме, промене су биле мањег обима. Крајем 12. века системски се престаје изговарати фонем [s] у слабом положају испред консонанта [t], што је условило затварање претходног вокала [o]. Траг некадашњег импловивног [s], француска ортографија и данас чува у виду циркумфлекса ô [o] (Поповић 2014: 107).

Деривационо-семантичко гнездо лексеме *hôte*, континуанта латинске именице *hospes*, знатно је богатије. Међутим, поједине лексеме из њеног деривационог поља семантички су се знатно удаљиле. Међу њима се истичу оне из семантичког поља /гостопримство/, попут именице *hospitalité* 'гостопримство', придева *hospitalier*, *-ière* 'гостопримљив' и прилога *hospitalièrement* 'гостопримљиво'. Такође, овом низу припадају лексеме са архисемом /лечење/ – *hôpital* 'болница', *hospitaliser* 'хоспитализовати, задржати на болничком лечењу', *hospitalisation* 'болничко лечење', као и оне из домена туристичко-угоститељских услуга, данас препознатљиве од стране говорника бројних језика: *hôtel* 'хотел', *hôtel de ville* 'градска кућа, општина', *hostellerie* 'луксурни хотел', *hôtelier*, *ère* 'хотелијер, угоститељ, власник хотела' и сл. (Путанец 2003: 487–488; Дибоа и др. 2007: 405).

Како истиче С. Сахно, развој специфичних лексема окупљених око заједничког значењског језгра /угоститељство, хотелијерство/, односно /лечење/ последица је дубоко укоренењеног и поштованог концепта какво је *гостопримство*, што се јасно очитује на материјалу како романских, тако и словенских језика. Од самих почетака, цивилизацијски значај гостопримства као облика размене, реципроцитета и помоћи био је велики, а за њега су се везивали и бројни ритуали (Сахно 2001: 81). О томе најбоље говори богата, разграната мрежа француских лексема у чијем је корену неко од значења 'гост, домаћин, странац коме се пружа помоћ, гостопримство'. Примера ради, старофранцуска лексема *ospital* најпре је означавала добротворну кућу, установу где су се примали људи којима је потребна помоћ (било у виду пружања преноћишта, оброка или неке друге услуге), да би потом почела да се односи само на установу где се врши лечење болесних лица (Гремас 1987: 460).

Конечно, о постојању јасних обличких и семантичких паралела датих лексема говори и П. Скок (1971: 595), који такође уочава да се, за разлику од словенских језика, у латинском (и другим романским језицима) развија специфичан сем /непријатељ/:

gôst, gen. *gosta* m (Vukj 1428), ie., sveslavenska i praslavenska riječ bez paralele u baltičkom, »hospes«, danas deklinacija o, u prslav. * *gosti* deklinacija r, ostaci od nje gen. pl. *gosti*, u čakavskim narječjima ak. pl. *na gosti* (ŽK). Prvobitno značenje »tuđinac, pridošlica, alienígena, advena«, tako

stcslav. *gostb* »ξένοc«, polj. *gość* »hodočasnik«. [...] Међу јасне ie. паралеле иде lat. *hostis*, које је првобитно значило као и праславенска ријеч »*stranac*«, али се то значење развило, за разлику од праславенскога, у непријатељском смислу: »*neprijatelj*«.

Претпоставља се да је развој значењске компоненте /непријатељ/ у латинском (и романским језицима) у спрези са упадима варварског становништва у периоду који најављују пад (Западног) Римског царства. Пошто су уласци странаца посматрани као безбедносна претња, могуће је да су управо историјски фактори условили развој семантичке компоненте 'непријатељ' у позном латинском језику. Говорећи о универзалним вредностима гостопримства под лупом психоанализе, А. Дифурмантел истиче да је чин примања госта тј. странца у дом повод за радост и стрепњу, будући да је придошлица у исти мах и пријатељ и потенцијални непријатељ. Како је у свом примитивном облику чин гостопримства повезан с безусловним давањем личних добара другом (хране, дома и сл.), поставља се питање до које је границе гостопримство прихватљиво, односно када оно постаје опасно (Дифурмантел 2012: 58–59). Имајући у виду да је језик такође друштвени феномен и да се у њему огледају међуљудски односи, не треба да чуди што су у означитељу латинске лексеме *hostis* истовремено садржани означеници 'гост', 'домаћин' и 'непријатељ'. У вези с тим, ауторка помиње занимљиву лексичку творевину Ж. Дериде – неологизам *hosti-pitalité*, сливеницу насталу сједињењем првог односно другог дела лексема *hostilité* 'непријатељство' и *hospitalité* 'гостопримство', чиме се додатно наглашава двојни карактер концепта *гостопримство*, то јест његова позитивна, али и потенцијално негативна маркираност (Ibid.: 59).

3.2. Лексема *hôte* на синхронијској равни

3.2.1. Опште значењске компоненте

Француски речник *Trésor de la langue française* (у даљем тексту ТЛФ) у електронској верзији ружа детаљну лексикографску обраду ове лексеме, при чему се идентификују два основна значења, из којих се путем различитих лексичких механизма (нпр. сужење / ширење значења, полисемија) развијају нове употребне вредности.

Најпре се предлаже дефиниција значења 'домаћин', заједно са примерима честих синтагматских спојева:

A. – Personne qui reçoit (quelqu'un) dans sa demeure ou invite au restaurant, qui offre l'hospitalité. *Hôte attentionné, empressé ; hôtesse charmante, prévenante ; prendre congé de ses hôtes.* 'Особа која прима (некога) у свој дом или позива у ресторан, онај ко нуди смештај. Љубазни/ужурбани домаћин; пријатна, предусретљива домаћица; опростити се од својих домаћина.'⁸

B. – Personne qui est accueillie (chez quelqu'un), qui reçoit l'hospitalité. Synon. *invité. Hôte illustre, de passage ; recevoir des hôtes.* ('Особа која је

8 Српске преводе грађе ексцерпиране из француских речника урадио је други коаутор, осим ако није другачије назначено.

примљена (код некога), која је угошћена. Синоним *invité*. Славни гост, гост у пролазу; примити госте’).

Дакле, у савременом француском ова лексема у потпуно истом облику може означавати домаћина и госта. Међутим, судећи по речницима, како специјализованим, тако и оним општег типа, њено прво и најфреквентније значење јесте ’домаћин’, док се данас у значењу ’гост’ чешће користи синоним *invité*, чиме се избегавају евентуални неспоразуми у комуникацији. Поред тога, могућа је употреба архаичних лексема изнијансираног значења попут *convive* и *commensal* ’гост, званца’ и *amphitryon* ’домаћин’.

О енантисемији, као појави да исти означитељ садржи два супротстављена означеника, у литератури налазимо опречне ставове. Она може настати као последица историјских фактора, нпр. присуства заједничких корена, али и услед деловања лексичких механизма, попут антонимије, хомонимије и полисемије (Драгићевић 2010: 270). На примеру лексеме *hôte* уочава се двоструко деловање историјских фактора (истог фонетског развоја различитих облика) и полисемије. Како је показано у одељку 3.1. *hôte* се изводи из латинских лексема са истим индоевропским кореном – *hostis* ’гост, странац, непријатељ’ и *hospes* ’домаћин, гост’, које се сливају у исти облик. Додатно, ширење полисемантичке структуре условила је и употреба подзначања у оквиру истог лексичког поља. У француском језику феномен енантисемије није редак, о чему сведоче примери глагола попут *épouser* ’удати/оженити’, *louer* ’изнајмити/унајмити’ и сл. (Поповић 2009: 160–161).

Речник синонима и антонима француског језика (Ле Фир и др. 2005: 577) предлаже *maître (de maison)* и *amphitryon* као синониме првог значења ’домаћин’, а за друго поменуто именицу *invité*, насталу супстантивизацијом партиципа глагола *inviter* ’позвати’. Лексему *maître* одликује богат семантички садржај, те њено значење може знатно варирати у зависности од специфичног контекста употребе. Према *Француско-хрватском речнику* она се може превести као „*gospodar, gazda, domaćin; vlasnik, posjednik, učitelj [...]* majstor; umjetnik, maestro, gospodin, meštar (naslov odvjeticima i sl.); nadzornik, šef, vođa” (Путанец ’2003: 592). С друге стране, лексема *amphitryon* припада вишем регистру и стилу, те је њена употреба ограничена на одређене функционалне стилове, попут књижевноуметничког. Наиме, у питању је познати епоним из грчке митологије који у француском, али и другим романским језицима, има статус заједничке именице (уп. шп. *anfiriòn*, порт. *anfirião*, итал. *anfitrione*, кат. *anfitrió*). Како наводи Ж. Лебук (2013: 24), име овог митолошког јунака укоренило се у француском језику у значењу ’домаћин’ након великог успеха Молијерове адаптације (1668) Плаутовог истоименог комада. Интересантно је да су након Молијеровог *Амфиџриона* изведене бројне обраде других аутора, при чему се истиче верзија француског авангардног писца Ж. Жиродуа из 1929. године *Amphitryon 38*, чији наслов алудира на број претходних адаптација Плаутове трагикомедије (Вукадиновић 2014: 144).

3.2.2. Специфична подзначања лексеме *hôte*

Речник ТЛФ у оквиру сваког од основних значења ове лексеме укључује и различита подзначања. Тако се у оквиру дефиниције првог значења ’домаћин’

подвлачи да се именица *hôte* може односити на „особу која држи гостионицу, пансион и нуди, уз накнаду, преноћиште и храну. Синоним *гостиониичар, хотелијер*” (ТЛФ). Поред тога, женски род ове лексеме има специјализовано значење најпре у сфери авионских услуга, где се односи на стјуардесу (*hôtesse de l'air*):

А.

1. *En partic.* a) Personne qui tient une auberge, une pension et propose, moyennant paiement, le logement et la nourriture. Synon. *aubergiste, hôtelier*.

b) *Hôtesse (de l'air)*. Jeune femme chargée de veiller au confort et à la sécurité des passagers voyageant à bord des avions commerciaux.

Посредством механизма ширења значења дефинисаног под тачком А. 1. (b), ова лексема може се односити и на женску особу која прима, обавештава, води другу особу или групу посетилаца приликом обиласка изложбе, града, предузећа и слично (уп. срп. *хостеса*):

P. ext. Hôtesse. Jeune femme chargée d'accueillir, d'informer, de guider une personne, un groupe de personnes dans une exposition, une ville, une gare, une entreprise.

Сличан механизам проширења значења уочава се код компоненте 'гост', будући да она упућује било на клијента неког пансиона или хотела (в. тачка В. 1), било на особу која борави у краћем или дужем временском периоду на одређеном месту (в. тачка В. 2). Последње значење, историјски најновије, најширег је карактера и односи се на становнике неког насеља (синоними *habitant, occupant*) (Ле Фир и др. 2005: 577).

В.

1. *En partic.* Client d'une auberge, personne ayant pris pension chez un particulier. *Hôte d'un aubergiste, hôte payant*.

2. *P. ext.* Personne ou animal séjournant, habituellement ou temporairement, en un lieu. Synon. *habitant, occupant*.

4. Други еквиваленти лексеме *госћ* у француском језику

4.1. *Суистантив* *invité* као најчешћи еквивалентни значења 'госћ'

Лексема *invité*, -e, настала супстантивизацијом партиципа прошлог глагола *inviter* 'позвати' (лат. *invītō, invitāre, invitāvī, invitātum*) употребљава се у значењу (*celui, celle qui est prié(e) de participer à un repas, à une cérémonie ou à toute autre manifestation*). 'онај, она који/а је позван(а) на оброк, церемонију или неко друго дешавање', и то почев од првих деценија 19. века (ТЛФ; Дибоа и др. 2007: 431). Развој ове лексеме на равни облика и значења био је изузетно једноставан, за разлику од њеног (делимичног) синонима *hôte*. Такође, брзо се усталила у свим функционалним стиловима говорног и писаног језика, будући да се на тај начин избегавају неспоразуми које може проузроковати механизам енантосемије присутан код именице *hôte*. *Савремени српско-француски речник* под одредницом *госћ* на првом месту нуди еквивалент *invité*, на другом *hôte*, а на трећем *convive*. Друге преводне могућности односе се на ужа значења попут *pensionnaire* 'гост пансиона', *client, consommateur* 'гост кафане, ресторана' и сл. (³Јовановић 2007: 78).

4.2. О лексемама *convive* и *commensal* као преводним еквивалентима

Додатно, *gōstī* се на француски језик може превести путем архаизама *convive* и *commensal*, који припадају лексичком пољу /храна/, будући да упућују на госта с којим домаћин дели оброк. Обе преводне могућности нису значајније заступљене у говорном језику, већ се првенствено везују за виши језички регистар и књижевноуметнички функционални стил. ТЛФ пружа следећу дефиницију одреднице *convive*:

Invité(e) qui participe à un repas. *Un convive charmant, agréable ; un joyeux, un aimable convive ; un convive ennuyeux.* (Званица, гост који је позван на заједнички оброк. Драг, пријатан, весео, љубазан гост, досадан гост’).

Савремено значење бележи се почев од 15. века, а претходно се ова лексема употребљавала првенствено у значењу ’оброк, храна’, будући да се изводи из латинског глагола *vivere* ’јести, хранити се’ (Дибоа и др. 2007: 198). У савременом језику њена употреба је изузетно ретка, те нема ни висок деривациони потенцијал. Међу преосталим изведеницама истичу се придев *convivial*, *-e* ’пријатељски, као код куће, пријатан, срдчан’ и именица *convivialité* ’пријатељски (срдачни) односи’ (Путанец 2003: 227). Учесталост облика *convive* у француском језику знатно опада почев од 20. века (ТЛФ).

Сличне регистарске и семантичке одлике има и синоним *commensal*, *-e*, такође изузетно редак у савременом језику. Прво значење *compagnon de table* ’особа, сапутник за столом’ уједно је етимолошко, будући да је реч о сложеници насталој спајањем префикса *cum-* ’са’ и именице *-mensa* ’сто’. У француски је ова учена реч ушла из средњовековног латинског, али није постала део основног лексичког фонда. Ширењем значења, почела је да се односи и на *gōstīа*. Данас се у свом изворном значењу ретко среће, углавном у текстовима књижевноуметничког функционалног стила (ТЛФ).

Поменута лексема специјализовала се као терминолошка метафора у оквиру медицинске, односно (микро)биолошке терминологије, упућујући на безопасни паразитски микроорганизам који живи на рачун организма човека или животиње: „Animal ou végétal vivant associé à un autre d’une espèce différente et profitant de ses aliments sans lui porter préjudice” (ТЛФ).

5. *Gōstī* и *gōstīопримство* у француским фразеологизмима и изрекама

Када је реч о француским изразима и пословицама у којима се среће концепт гостопримства, *Српско-француски речник идиома и изрека* Б. Милосављевића (2008: 58) под одредницом *gōstī* наводи следеће француске еквиваленте, уз додатна објашњења о контекстима у којима се они употребљавају:

1) мила ГОСТА три дана па доста – тродневна посета је довољна; on se lasse vite d’un invité ; *l’hôte et la pluie, après trois jours ennuit ; l’hôte et le poisson après trois jours poison*

2) сит ја, сити моји ГОСТИ – кад ко другима намеће своје критеријуме; forcer les autres à jouer son jeu – *quand j’ai bien mangé, tout le monde est repu – qui a bien diné croit les autres repus*

3) незвану ГОСТУ место је за вратима – непозвани нису добродошли – *les intrus ne sont pas bienvenus – lon ne doit jamais aller à noces sans être convié ; point d'intrus, point de visiteurs déplaisants*

У питању су универзалне пословице које, иако нису употпуности еквивалентне, преносе веома сличне менталне представе, као и позитивне/негативне конотације. Тако, у примеру (1) еквивалентне изреке илуструју негативну конотацију коју дужи боравци гостију изазивају. Будући да је римовање неопходно ради лакшег памћења, начини на које се дуге посете гостију описују подређени су звучним ефектима. Тако се у француском језику гост пореди са досадном кишом која пада дуже од три дана, те са рибом која се након трећег дана квари: *pluie* 'киша'; *ennuient* 'досадити' (3. л. мн. през.); *poisson* 'риба'; *poison* 'отров'. У примеру (2) менталне представе су идентичне – сит, задовољан гост лако ће поверовати у све што му се каже. Слично се запажа и у последњем примеру који нуди речник Б. Милосављевића – изненадни, ненајављени доласци гостију (било на важне прославе као што су свадбе, било без конкретног повода) имају негативну конотацију у француском, као и у српском језику.

Поред поменутих, Литреов речник у електронској верзији бележи и устаљене изразе *compter sans son hôte, se méprendre* ('рачунајући без гостима, преварити се/погрешити'), као и *bon visage d'hôte, bon accueil de celui qui donne à manger chez lui, qui reçoit et héberge ses amis* ('добро лице домаћина, срдчан пријем од стране оног ко нуди оброк, прима и угошћава своје пријатеље').

6. Закључна разматрања

Помоћу квалитативне и контрастивне анализе грађе ексцерпиране из референтних лексикографских извора, покушали смо да пружимо увид у начине на које се концепт *гостопримство* манифестује у језичкој представи српског односно француског, те утврдимо да ли постоје универзални обрасци у схватању овог концепта у двама културама. Анализом начина лексикографске обраде когната и делимичних еквивалената *гости* и *hôte*, њихових деривата, синонима, као и уобичајених синтагматских спојева и фразеолошких јединица у чији састав дате лексема улазе, настојали смо да укажемо на сличности и, нарочито, одступања на различитим нивоима, пре свега семантичком, деривационом, паремиолошком, те лингвокултуролошком.

Анализа је потврдила почетне хипотезе – реч је о једном од кључних цивилизацијских концепата, те су и начини његовог испољавања у језичкој слици двају народа веома слични. О томе најпре сведочи преглед историјског развоја ових лексема на равни облика и значења, с важном напоменом да се у словенским језицима, за разлику од романских, није развила семантичка компонента /непријатељ/, изведена из значења 'странац, незнанац, придошлица'. Уколико се изузме ова разлика, у савременом француском присутна само код неколико својеврсних језичких реликтâ који чувају компоненту /непријатељ/, може се рећи да су на семантичком, фразеолошком и паремиолошком плану уочене велике подударности. Значајније разлике увиђају се на творбеном плану, будући да је показано да лексема *гости* има већи творбени потенцијал од француске *hôte*. Додатно, на ономастичком плану уочава се велики број деривата именице *гости*, што у француском није случај. Такође, једна од важних специфичности

запажених у структури француске лексеме *hôte* везује се за феномен унутарречне антонимије, будући да њен означитељ садржи супротстављене означенике – 'гост' и 'домаћин'. С друге стране, на фразеолошком плану увиђају се битне подударности. Запазили смо да је у обама језицима, поред постојања примарног званог госта, присутан и незвани, који је обично негативно маркиран, тј. како Вук бележи, *мјесто му је за враћима*. Негативно су означени наметљиви и неочекивани гости, као и они који не знају за границе гошћења. Стога је пожељно да се гости опходе скромно, да домаћиново гостопримство поштују и уважавају. У супротном, било каква злоупотреба гостопримства, негативно је означена. Наиме, иако *гостопримство* у обама језицима првенствено асоцира на високо моралне карактеристике попут љубазности, давања, срдачности, части и отворености, у паремијама смо пронашли бројне доказе за негативно маркиране одлике носиоца датог концепта. Напослетку, као што је то показао и дијакхронијски преглед развоја значења лексема *gosti* и *hôte*, од најранијих индоевропских друштвених заједница до данас, веома је танка линија између госта, странца и непријатеља, односно уважавања и поштовања самог чина пруженог гостопримства и његове злоупотребе.

Извори

- Вук, Рј. ⁴1935: В. Стефановић Караџић, *Српски рјечник исцумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*, четврто државно издање, Београд: Штампарија Краљевине Југославије.
- Гремас 1987: А. J. Greimas, *Dictionnaire de l'ancien français jusqu'au milieu du XIVe siècle*, Paris : Larousse.
- Дерксен 2008: R. Derksen, *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*, Leiden – Boston: Brill.
- Дибоа и др. 2007: J. Dubois, H. Mitterand, A. Dauzat, *Dictionnaire étymologique & historique du français*, Paris : Larousse.
- Јовановић ³2007: Slobodan Jovanović i saradnici, *Savremeni srpsko-francuski rečnik*, Beograd: Prosveta.
- Ле Фир и др. 2005: D. Le Fur (éds.), *Dictionnaire des synonymes, nuances et contraires*, Paris : Dictionnaires Le Robert.
- Лебук 2013: G. Lebouc, *2500 noms propres devenus communs : dictionnaire étymologique d'éponymes, antonomases et hypallages*, Paris : Avant-Propos.
- Литре: É. Littré, *Dictionnaire de la langue française*, Version électronique créée par François Gannaz, Paris : L. Hachette. <<http://www.littre.org>>. 1. 10. 2020.
- Матешић 1982: J. Matešić, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Милосављевић 2008: Б. Милосављевић, *Српско-француски речник идиома и изрека*, Београд: Завод за уџбенике.
- Оташевић 2012: Ћ. Оташевић, *Фразеолошки речник српског језика*, Нови Сад: Прометеј.
- Путанец ⁹2003: V. Putanec, *Francusko-hrvatski rječnik*, Zagreb: Školska knjiga.
- РЕЧНИК САНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, Београд: САНУ – Институт за српски језик САНУ.
- Сахно 2001: S. Sakhno, *Dictionnaire russe-français d'étymologie comparée : correspondances lexicales historiques*, Paris : L'Harmattan.

- Скок I 1971: P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I tom, Zagreb: Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti.
- ТЛФ: *Trésor de la Langue Française informatisé*, Nancy : ATILF – CNRS & Université de Lorraine. <<http://atilf.atilf.fr/>>. 1. 10. 2020.

Литература

- Вукадиновић 2014: С. Вукадиновић, Плаутов *Амфиширон* у руху француске авангарде, *Зборник Машице српске за књижевности и језик*, књ. 62, св. 1, 135–151.
- Вуксановић 2013: Р. Вуксановић, О 'госту' и 'гостопримству' у језику и речнику српског језика, *Наш језик*, XLIV/1–2, 91–101.
- Дифурмантел 2012: А. Dufourmantelle, L'hospitalité, une valeur universelle ?, *Insistance*, n° 8/2, 57–62.
- Драгићевић ²2010: Р. Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Милосављевић 2019: Т. Милосављевић, Концепт гостопримство у језичком сазнању српског народа (на примерима из Вукове грађе), у: М. Јањић (ур.), *Савремени шокови у науци о језику и књижевности*, књ. 2, Ниш: Филозофски факултет, 43–57.
- Мршевић Радовић 2012: Д. Мршевић Радовић, Концепт *гостопримство* у српској фразеологији и паремиологији, *Семинар српског језика, књижевности и културе: Предавања 1*, Београд: Филолошки факултет – МСЦ, 91–100.
- Поповић 2009: М. Поповић, *Лексичка структура француског језика: морфологија и семантика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Поповић 2014: М. Popović, *Istorija francuskog jezika*, Beograd: Jasen.

À PROPOS DU CONCEPT D'HOSPITALITÉ EN SERBE ET EN FRANÇAIS

Résumé

Le présent travail propose une analyse contrastive, linguistique et culturelle du concept d'*hospitalité* en serbe et en français. Le but principal consiste à analyser le matériel extrait des dictionnaires descriptifs et phraséologiques des deux langues, ainsi que des proverbes populaires de Vuk S. Karadžić, afin de déceler les similitudes et / ou les différences existant dans la représentation linguistique du concept donné dans les deux cultures. En outre, cette analyse porte sur l'attitude conventionnelle à l'égard du concept d'*hospitalité* et, en particulier, sur son marquage positif ou négatif. Ainsi, correspondances et écarts seront pris en considération, tout en insistant sur des liens de nature historique, formelle, sémantique et culturelle. Le concept d'*hospitalité* étant l'un des concepts civilisationnels les plus importants, qui s'exprime au niveau lexical, tout comme aux niveaux phraséologique et parémiologique, il est très probable que ces deux langues sont dotées des représentations mentales similaires, voire identiques. La partie principale de notre travail est consacrée à l'analyse componentielle et contrastive du lexème serbe *gost*, ainsi qu'à l'analyse de son cognat et équivalent (partiel) français *hôte*. Afin de vérifier nos hypothèses de départ, nous consultons plusieurs dictionnaires monolingues et bilingues, de type général et spécifique, sans oublier les résultats des recherches antérieures à propos de différents aspects du concept d'*hospitalité* sur les plans linguistique et culturel.

Mots-clés: hospitalité, *gost*, *hôte*, étymologie, sémantique lexicale, phraséologie, parémiologie.

Jovana Dimitrijević

Andela Vasiljević